

Mundua ulertzearren idazten du Martin Ugaldek

Inazio Mujika

El Diario Vasco (Zabalik), 1990-01-17: 4-5.

Martinen etxean sartu garenean, zuzenean balkoira jo dugu paisaiaren ederrak hala nahita. Txingudi gaineko miradore hura zabaldu eta lehenengo gauza muga erakutsi digu, linea imaginario hori, "hain imaginarioa, nik ez dut behintzat ikusten, baina hor omen dago", esan digu gure solaskideak. Momentuan hegazkina pasa da altura hartuz, Hondarribiako aeroportutik aterata nonbait, eta bapatean, bururatu egin zaigu gizon honen bizitza laburbildu daitekela balkoi honetatik. Mugak, exilioak eta atzerriratuaren ezinbesteko laguna, hegazkinak, markatu bait dute Martinen bizitza. Barruan eseri eta idazteaz hasi gara hizketan. Aitzakia bat behar eta, idazlea eta filologoa elkartzearen kontrakoa azaldu zaigu gure elkarrizketatua. Ez ditu gure gizonak, gramatikariak gehiegi maite. Ondoren, idazlearen motibazioaz galdetu diogu.

"Idaztea da niretzat, ikasteko biderik onena. Zerbait ikasi, ulertu nahi badut, idatzi egin baharra daukat. Gai bat hartu, eseri, eta berez etortzen da gainerakoa, desarroiloa; askotan, bukaera garbi eduki gabe esertzen naiz; askotan, bidekoa ere bidean etortzen zait eta amaiera sarri aldatzen dut. Erlatuak berak eramaten nau"

– Zer ote dago erlatu baten hastapenetan, Martin?

"Askotan oso gauza gutxi, pertsona baten egoteko modu bat, keinuak. Bestetan berriz, jende tartera joan eta zerbait entzungo dut bai, eta beste nonbait entzundako kontrapuntuari kaso egin, gauzak josten zaizkit, notak hartu, etxera etorrira eta hurrengo goiza arte uzten dut. Berez uzten diot buruari lan egiten".

Lezo Urreiztietaren biografia laster

Orain, lanerako denbora baduela esaten digu Martinek, baina disziplina jartzen diola bere buruari aitortzen digu. Eguartean idazten du normalean eta azken lau urtetan gauza askorik argitaratu gabe egon da, hitzaldirik ez, bilerarik hain gutxi, aurki eta pixkanaka atera nahi dituen lanak burutzearren. Dagoeneko kalean da euskarazko kazetaritza lanak biltzen dituen tomoa. Berehala ikusiko du argia Lezo Urreiztietaren biografia batek, eta bi literatur liburu ditu, bata saritu berri dioten nobela eta bestea ipuin bilduma. Euskaraz idazteko asmo finkoa du Martinek hemendik aurrera, zor moduko bat sentitzen duelako euskararekiko. Ahantzi ezina hau erdal idazle moduan errekonozimendu bete jaso zuen Ugalderen ibilbidea ulertzeko.

"Euskaraz idazten "Iltzailleak" nire bildumatxoarekin hasi nintzen (1961), euskal erresistentziaren istoriak kontatuz. Ez nuen hartara jarrita zailtasunik aurkitu teknikoki, nire zailtasuna hizkuntzarena zen: hitzak, joskera, bokabularioa, sekulan aritu gabea nintzelako. Badakizu zer den –esaten digu besaulkian aurreratuz– hiztegiarik batere gabe

aritzea? Ni beti hitz juxtuaren bila-eta aritzen naiz, eta ez sinonimo bat, ez antonimorik, ezer ez".

– Bi nobela dituzu Martin, oraingo honekin...

"Ez –moztu digu– badut hirugarren bat ineditoa "Las rejas están sembradas en el jardín" izenekoa, Venezuelako garaian egina. Agian orain argitaratuko didate beste ipuin liburuekin batera Venezuelan".

– Hiru beraz, –baieztatzen dugu harrituta– berri honen ondoan, *Las brujas de Sorjin*, baina zure emaitzarik oparoena ipuingintza da.

"Bai, gehien maite dudan jeneroa ipuina da. Hemendik aldegin aurretik ez nuen sekulan ipuinik idatzi. Zerbait idatzi nahi nuen baina balio ez zuen gauzarik ez. Estimulua falta nuen. Baina 25 urterekin Venezuelara joan eta han ikusi nuen oso ipuinlari onak zirela. Kaleko jendea ere bai, baina baita idazleak ere. Oso jenero estimatua da han ipuina. Tradizio zabalekoa. Urteroko sariketa nagusienetakoa ipuinaren inguruan da. Ipuinlari apartak daude Venezuelen. Nik denak irakurri nituen. Piskanaka hasi nintzen idazten eta puskatzen, badakizu ze lan den hori, eta konturatu nintzen hango hizkuntza menderatu behar nuela hango erara idazteko. Nik beti, hizkuntzaren arazoa izan dut. Hemen euskararena eta han, nire erdara, gordina suertatzen zitzaielako hangotarrei".

"Maitasuna jarri behar zaie hitzei"

Martinek esan duenean hizkuntzaren arazoa izan duela beti, hizkuntzarekiko ardura izan dela benetan izan duena pentsatu dugu. Ondoren, aipatu dizkigu hango lanen tituluek: *Un real de sueño en un andamio*, *La semilla vieja...*

"Eta azkenik egin nuen egin nezakeen gehiena, bertako hizkuntza dominatzeko. Liburu oso bat Venezuelako ipuinekin. Desafioa izan zen. Gero euskararekin izan dudaren antzekoa, desafioa. "Las manos grandes de la niebla" sortu zen, Venezuela deskribatuko lukeen elementuekin: 'de la sal, del cemento, del aceite, de la madera'. Bertako zutabeak ziren. Herriko jendearekin egiten nituen hizketa luzeak. Hangoen kontatzeko era eta grazia jaso nahi nuen. Maitasuna jarri behar zaie hitzei eta maitasunaz esan behar dira gauzak".

– Kuriosoa da Martin, nola antolatzen dituzun liburuak. Gai nagusi baten inguruan beti, Venezuelako errealitatea, inmigranteena, zahartzarrea...

"Ipuin liburua kontsideratzen dut mundu bat bezala, mundu oso bat. Eta hori behar-bada pretentsioa besterik ez da. Alegia, behin entzun nuen idazlea dela jainko frustratu bat. Gauzak gaizki ikusten ditu eta gerturatu egiten da akaso konpondu nahiz bezala. Soluzioa eman nahi dio horri idaztearekin. Hor galtzen du dena askotan.

Lagun iparramerikar batek behin esaten zidan: 'hi Martin, baina zergatik kontaktzen dituk beti gauza tristeak, hire liburuak tristeak dituk denak, motel'. Zaila zen niretzat adieraztea zergatik zen hori hala. Horrek deitzen zidan nonbait. Nolabait ulertu behar nuelako zergatik gertatzen zen gauza hori. Zergatik ezin zen hura konpondu. Horregatik diot jainko frustratuarena".

Venezuelan, kazetaritza lanetan ibili zen Martin Ugalde. Erreportaiak egin zituen asko, *Cuando los peces mueren de sed* liburuan bildu zituenak. Ipuinak eta erreportaiak oso lotuak ikusi izan ditu Martinek: "Nire erreportaien tratamendua ipuinarena da. Jakina, objetiboa, baina ipuingintzarekin oso lotua".

– Eta oraingo honetan, berriz ere, saltoa nobelara. Nola ikusten duzu jauzi hori. Zer eskatu dizute bi jeneroak?

"Ipuina gehiago lantzen dut, dimentsioagatik ere bai, txikia dena errazago lantzen duzu. Ez errazago delako baina. Unibertsoa zabaltzen denean ez duzu horren erraz unibertsoa harrapatzen. Dispersatu egiten da pixka bat. Bueno, eta mundua dispersoa da ezta?... Horacio Quirogak idatzi zuen bere dekalogoan, ipuina fletxa bat dela, ezin dena gelditu harik eta blankoa lortu arte. Nobelak berriz, oso teknika ezberdina du. Pausuak dituzu, geldialdiak, deskantsuak, filosofatzeko uneak. Munduak dituen elementu guztiek beren denbora hartzen dute.

Autonomoak dira bi bideak, baina dena da idazten ikastea. Idazten dakienak, landu duenak, ohitua denak, nobela zein ipuina primeran egingo du. Dena da idazten ikastea – errepikatzen du Martinek, motz gelditu izan balitz bezala– eta tenpoak idazten ikastea, belozidadeak, sarrerak, hitzak, atentzioa kaptatzen duten elementuak..."

Poesiarik inoiz ez

Grabagailua itzali dugunean, nobela berriaz hitzegin dugu, Martin Ugalde, gelditzen zaigun idazle beteranoenetakoa izateaz aparte, lanean diharduen bakarrenetakoa baita. Kafea hartuz idazle askoren izenak sortu dira: Quiroga, aitaponteko aitortu duena, Salinger, Faulkner, Uslar Pietri, Otero Silva, Alejo Carpentier, Gallegos... Kristaleraz bestaldetik gaua da. Eta lehengo marra imajinarioa ikustezinago bihurtu zaigu. Hondarretan aitortu digu Martinek, poesiarik ez duela egin inoiz. Autobusean, Donostia aldera gentozenean, egia osoa ez dela pentsatu dugu. Erreparatu bestela bere liburu askoren tituluak: "Un real de sueño sobre un andamio", "Las manos grandes de la niebla", "Cuando los peces mueren de sed", "Las rejas están sembradas en el jardín"... Hori poesia ez bada...

Nobela berria nondik nora doan

"Exilioa, amets txar bat bezala da. Bat etxetik botatzen dutenean, izaten du irudipena, bera datorren mundu hori ez ote den gezurrezkoa edo, amets txar bat bezala. Eta ametsa egunero berritzen hasten da. Exiliatuak lagunartean beste hizpiderik ez du... Eta itzultzen zarenean ikusten duzu zuk utzi zenuen herria ez dela zuk aurkitu duzuna. Kontrastea ikaragarria izaten da. Argazki bat zenuen, horixka horietakoa eta hartan zaude.

Nobelako protagonista ere, horietakoa da. Ez da Venezuelan bizi, bizi da Euzko Etxean, euskal lagunartean... Berak ez du etxerik aldatu nahi, ez etxerik zuritu, ez ate bat

berritu, ez kortina bat jarri... kuadroak... *Laister hara joan behar dugu-ta*, obsesioari lotua bizi da. Eta familia kateatzen du obsesio horri.

Seme-alabak bidaliko ditu aurretik. Haurrek ez dute ikusten aita esaten zituenak horren ederrak direnik. Denborarekin distantzia sortzen da. Venezuelatik etorri, eta Frantzian jartzen da bizitzen, hona sartzen uzten ez dutelako. Gerturatu egin da bai, baina ezin sartu. Zatiketa dator, zatiketa afektiboa...".